LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON ASETUKSEKSI HYVINVOINTIALUEIDEN JA HUS-YHTYMÄN TOIMINNAN VALMISTELUN RAHOITUKSESTA VUOSINA 2021 JA 2022

Asia:

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja pelastustoimea koskevan uudistuksen toimeenpanosta ja sitä koskevan lainsäädännön voimaanpanosta annetussa laissa (jatkossa voimaanpanolaki) säädetään hyvinvointialueelle ja HUS-yhtymälle sen toiminnan ja hallinnon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten rahoittamisesta ennen vuotta 2023. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin hyvinvointialueille ja HUS-yhtymän valmistelusta aiheutuvien kustannusten rahoittamiseksi osoitetun valtionavustuksen myöntämisestä, maksamisesta ja käytöstä.

Hyvinvointialueesta annetun lain 2 §:ssä tarkoitetut hyvinvointialueet julkisoikeudellisina yhteisöinä perustetaan 1 päivänä heinäkuuta 2021. Tämän ajankohdan ja vuoden 2022 alun välisenä aikana hyvinvointialueen ylintä päätösvaltaa käyttäisi aloitusvaiheessa voimaanpanolain 8 §:ssä tarkoitettu väliaikainen valmistelutoimielin ja 1 päivästä maaliskuuta 2022 lukien vaaleilla valittu aluevaltuusto.

Voimaanpanolain 15 §:ssä säädetään hyvinvointialueelle sen toiminnan ja hallinnon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten rahoittamisesta ennen vuotta 2023. Toiminnan rahoitus vuosina 2021 ja 2022 perustuu valtion varoista maksettavaan valtionavustukseen. Vuoden 2021 yleisavustus on tarkoitus maksaa hyvinvointialueille voimaanpanolain tultua voimaan valtiovarainministeriön päätöksen perusteella. Avustus myönnettäisiin valtion talousarvioon varatun määrärahan puitteissa valtionavustuslain (688/2001) 5 §:n 2 momentin mukaisena yleisavustuksena 1 päivänä heinäkuuta 2021 lukien hyvinvointialueiden ja HUS□yhtymän valmistelusta aiheutuneiden kustannusten kompensoimiseksi.

Orimattilan kaupungin keskeiset huomiot valmistelun rahoituksen määräytymisperusteista:

A) Hyvinvointialueiden valmistelun rahoituksen määräytymisperusteista Orimattilan kaupunki näkee perusteltuna, että hyvinvointialueille myönnetään sen toiminnan ja hallinnon käynnistämisestä aiheutuvien kustannusten rahoittamiseen yleisavustusta, siten että toiminnan rahoitus vuosina 2021 ja 2022 perustuu valtion varoista maksettavaan valtionavustukseen. Rahoituksen määräytymisperusteet ovat kuitenkin ongelmallisina ja alueita epätasa-arvoisesti kohtelevia. Avustuksen määräytymisperusteista tasasuuruinen erä sekä asukasmäärään perustuva erä ovat hyväksyttäviä. Määräytymisperuste että: ”kaksi viidesosaa määrärahasta jaetaan hyvinvointialueen alueella voimaanpanolain voimaantullessa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviä järjestävien viranomaisten lukumäärän perusteella” on täysin kestämätön peruste, kun otetaan huomioon alueellinen tasa-arvo ja oikeudenmukaiset jakoperusteet. Em. jakoperuste rankaisee voimakkaasti alueita, joissa on edetty kohti sote-uudistuksen tavoitteita vapaaehtoisten järjestämisvastuiden keskittämisen avulla.

Tämä vapaaehtoinen järjestäjien määrän vähentäminen ja sen toteutuksesta aiheutuneet merkittävät integraatiokustannukset on rahoitettu siihen osallistuneiden kuntien keräämillä verovaroilla, eikä ole millään tavoilla oikeudenmukaista, että tuloksellisesta kehitystyöstä rankaistaan näitä alueita sekä niiden asukkaita ja alueita, jotka eivät ole tehneet tarvittavia rationalisointitoimenpiteitä palkittaisiin valtion taholta tästä. Esitetyistä rahoitusmalleista Orimattilan kaupunki ja alueen toimijat kannattavat asetukseen valitun mallin toteuttamista. Kuntaliiton koelaskelmien mukaan valittu malli, jossa viidesosa jakautuisi tasasuuruisena kaikille hyvinvointialueille, kaksi viidesosaa määräytyisi asukasmäärän perusteella ja kaksi viidesosaa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviä järjestävien viranomaisten perusteella, turvaa oikeudenmukaisimman rahoitusosuusjaon esitetyistä vaihtoehdoista.

B) HUS-yhtymän valmistelun rahoituksen määräytymisperusteista
Ei lausuttavaa.

C) Muut huomiot
Hyvinvointialueuudistuksen rahoituksessa tulisi tarkemmin huomioida kunnille uudistuksesta aiheutuvat kustannukset. Uudistuksen valmistelusta sekä toiminnan aloittamisesta syntyy kunnille merkittäviä toiminnallisia ja taloudellisia muutoksia. Näitä ovat esimerkiksi tietojärjestelmä- ja sopimussiirroista syntyvät kustannukset sekä tukipalveluihin ja kiinteistöomaisuuteen liittyvät muutokset. Lisäksi tulee huomioida uudistuksen valmistelusta kunnille aiheutuvien kuntajohdon ja asiantuntijatason henkilöstön työajan käyttö ja siitä syntyvät kustannukset.

Tukipalveluiden osalta kuntien keskeinen huoli on kunnan tuottamien tukipalveluiden volyymin pieneneminen, mikä johtaa yksikkökustannusten kasvuun. Lakimuutosten jälkeen, kunta ei voi tuottaa tukipalveluita hyvinvointialueelle, ilman tukipalveluiden yhtiöittämistä. Volyymin lasku tarkoittaisi kuntien tukipalveluyhtiön arvon alenemista. Arvon aleneminen kirjataan kuntien tilinpäätöksiin ja heikentävät kuntien tasetta. Kuntien palvelurakenne on luotu tukemaan nykyistä palveluiden tuottamisen rakennetta. Hyvinvointialue uudistuksessa tulee huomioida uudistuksen vaikutukset kuntien palvelurakenteeseen ja uudistuksesta kunnille aiheutuvia taloudellisia vaikutuksia tulee kompensoida. Tukipalveluihin liittyvät riskit kohdistuvat erityisesti ravinto- ja puhtaanapidon, taloushallinnon, laitoshuoltopalveluiden ja työterveyshuollon tukipalveluyksiköihin.

Kiinteistöjen omistamisen osalta lakimuutos sisältää merkittävän kunnille merkittävän riskin lyhyiden vuokrasopimusten muodossa. Vaarana on, että kunnille jää merkittävä kiinteistömassa laissa esitetyn kolmen vuoden vuokrasopimuksen jälkeen, jonka hyödyntäminen muuhun käyttöön on hankalaa ja vaatii mittavaa muutosrakentamista. Lisäksi uudistuksen valmistelussa tulee huolehtia, että kuntien omaisuutta ei siirry hyvinvointialueelle ilman asian mukaista korvausta.

Edellisen sote-uudistuksen valmistelussa eduskunnan sivistysvaliokunta piti erittäin hyvänä ja kannatettavana opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden jäämistä kunnan järjestettäviin palveluihin. Tämä näkemys on edelleen ajankohtainen. Palveluiden jääminen kuntien järjestettäväksi takaa mahdollisuuden järjestää opiskeluhuollon keskeisen tärkeät palvelut lähellä oppilasta ja koulua mahdollisimman joustavasti ja sujuvasti. Psykologi- ja kuraattoripalvelut tulisi jatkossakin olla kuntien järjestettävä palvelu. Hyvinvointialueuudistuksen rahoitusta tulisi muuttaa siten, että kunnille osoitetaan määrärahat psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestämiseen.